

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MICHALA BOBKA
přednesené dne 7. listopadu 2019¹

Věc C-659/18

VW

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Juzgado de Instrucción No 4 de Badalona (vyšetřující soudce č. 4 v Badaloně, Španělsko)]

„Justiční spolupráce v trestních věcech – Směrnice 2013/48/EU – Článek 2 – Rozsah – Článek 3 – Právo na přístup k obhájci – Nedostavení se na předvolání k soudu – Vnitrostátní zatýkácí rozkaz – Dočasné odchylky – Článek 8 – Okolnosti, za nichž může být pozastaveno poskytování právní pomoci obhájcem“

I. Úvod

1. Kořeny profese obhájce lze vysledovat až do starověkého Řecka a Říma². Nicméně právo osob, proti nimž je vedeno trestní řízení, na pomoc obhájce ve formě *nároku* je poměrně moderní novinkou, která se datuje zpět do 18. a 19. století³.

2. Dnes je právo na přístup k obhájci v trestních řízeních (které se v některých jurisdikcích označuje jako právo na právního zástupce) považováno za klíčovou součást práva na obhajobu a v širším slova smyslu práva na spravedlivý proces⁴. Je zakotveno mimo jiné v druhém odstavci článku 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“), v čl. 6 odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen „EULP“) a v čl. 14 odst. 3 písm. b) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech⁵.

3. Projednávaná věc poskytuje Soudnímu dvoru příležitost osvětlit rozsah práva na přístup k obhájci podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkácího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody⁶. Konkrétní otázku předloženou Soudnímu dvoru lze shrnout následovně: může být právo na přístup k obhájci pozastaveno do doby, než se podezřelý dostaví osobně k soudu, pokud byl proti němu vydán (vnitrostátní) zatýkácí rozkaz, neboť byl dříve uvedeným soudem předvolán a nedostavil se?

1 – Původní jazyk: angličtina.

2 – Viz například Timberlake, E. W., „Origin and Development of Advocacy as a Profession“, *Virginia Law Review*, sv. 9, č. 1, 1922, s. 25 až 40.

3 – Summers, S. J., *Fair Trials – The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights*, Hart Publishing, Oxford, 2007, především s. 61 až 96.

4 – Například podle ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) „právo každého obžalovaného na účinnou obhajobu advokátem [...] patří mezi základní prvky spravedlivého procesu“. Viz například rozsudky ze dne 13. října 2009, *Dayanan v. Turecko*, CE:ECHR:2009:1013JUD000737703, § 30, a ze dne 23. května 2019, *Doyle v. Irsko*, CE:ECHR:2019:0523JUD005197917, § 67.

5 – Přijatý dne 16. prosince 1966 Valným shromážděním Organizace spojených národů (*Sbírka smluv Organizace spojených národů*, sv. 999, s. 171).

6 – Úř. věst. 2013, L 294, s. 1.

II. Právní rámec

A. Unijní právo

4. Body 12, 19 a 38 odůvodnění směrnice 2013/48 uvádějí:

„12. Tato směrnice stanoví minimální pravidla týkající se práva na přístup k obhájci v trestním řízení a v řízení [...] o evropském zatýkacím rozkazu [...] Tímto směrnicí podporuje uplatňování Listiny, zejména jejích článků 4, 6, 7, 47 a 48, přičemž vychází z článků 3, 5, 6 a 8 EÚLP, jak jsou vykládány [ESLP], který ve své judikatuře průběžně stanovuje standardy týkající se práva na přístup k obhájci. Tato judikatura mimo jiné stanoví, že pro zaručení spravedlivého řízení je třeba, aby podezřelá nebo obviněná osoba mohla obdržet celou řadu služeb, které bezprostředně souvisí s právní pomocí. V tomto ohledu by obhájce podezřelé nebo obviněné osoby měl mít možnost zajistit bez omezení základní náležitosti obhajoby.

[...]

19. Členské státy by měly zajistit, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci bez zbytečného prodloužení v souladu s touto směrnicí. [...]

[...]

38. Členské státy by ve svých právních předpisech měly jasně vymezit důvody a kritéria pro dočasné odchylky od práv přiznaných touto směrnicí a tyto dočasné odchylky využívat pouze v omezené míře. Takové dočasné odchylky by měly být přiměřené, měly by být důsledně časově omezené, neměly by být založeny výhradně na druhu nebo závažnosti údajného trestného činu a neměly by nepříznivě ovlivňovat spravedlivý průběh řízení. [...]“

5. Článek 1 směrnice 2013/48 (nadepsaný „Předmět“), stanoví:

„Tato směrnice stanoví minimální pravidla týkající se práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení a osob, které jsou účastníkem řízení podle rámcového rozhodnutí 2002/584/SVV (dále jen „řízení týkající se evropského zatýkacího rozkazu“), na přístup k obhájci [...]“

6. Článek 2 odst. 1 uvedené směrnice (nadepsaný „Oblast působnosti“) stanoví:

„Tato směrnice se použije na podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení od okamžiku, kdy je příslušné orgány členského státu úředním oznámením nebo jiným způsobem uvědomí o tom, že jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu, a to bez ohledu na to, zda jsou zbaveny osobní svobody. Použije se až do okamžiku ukončení řízení, čímž se má na mysli pravomocné rozhodnutí o tom, zda podezřelá nebo obviněná osoba uvedený trestný čin spáchala, včetně případného odsouzení a rozhodnutí o opravném prostředku.“

7. Podle článku 3 směrnice 2013/48 (nadepsaného „Právo na přístup k obhájci v trestním řízení“) platí, že:

„1. Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci dostatečně včas a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu.

2. Podezřelé nebo obviněné osoby mají přístup k obhájci bez zbytečného prodlení. V každém případě mají podezřelé nebo obviněné osoby přístup k obhájci počínaje od toho z následujících okamžiků, který nastane dříve:

- a) před jejich výslechem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu;
- b) při provádění vyšetřovacího či jiného úkonu za účelem shromáždění důkazních prostředků podle odst. 3 písm. c) ze strany vyšetřovacího či jiného příslušného orgánu;
- c) bez zbytečného prodlení po zbavení osobní svobody;
- d) pokud byly předvolány k soudu s příslušností v trestních věcech, v přiměřené lhůtě před tím, než se k tomuto soudu dostaví.

3. Právo na přístup k obhájci znamená, že:

- a) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo scházet se o samotě a komunikovat s obhájcem, který je zastupuje, a to i před výslechem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení nebo soudního orgánu;
- b) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo, aby byl přítomen jejich obhájce a mohl se aktivně účastnit výslechu. Tato účast musí být v souladu s postupy podle vnitrostátního práva, pokud tyto postupy nenaruší účinný výkon a samotnou podstatu dotčeného práva. [...];
- c) členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo na to, aby byl jejich obhájce přítomen přinejmenším při následujících vyšetřovacích úkonech nebo úkonech prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků, pokud jsou tyto úkony stanoveny vnitrostátním právem a pokud se vyžaduje nebo umožňuje, aby byla podezřelá nebo obviněná osoba dotčenému úkonu přítomna:
 - i) identifikace,
 - ii) konfrontace,
 - iii) rekonstrukce místa trestného činu.

[...]

5. Ve výjimečných případech a pouze v přípravném řízení se mohou členské státy dočasně odchýlit od uplatňování odst. 2 písm. c), pokud zeměpisná vzdálenost podezřelé nebo obviněné osoby neumožňuje zajistit právo na přístup k obhájci bez zbytečného prodlení po zbavení osobní svobody.

6. Ve výjimečných případech a pouze v přípravném řízení se mohou členské státy dočasně odchýlit od uplatňování práv stanovených v odstavci 3 v rozsahu, v němž je to s ohledem na zvláštní okolnosti případu opodstatněno jedním či několika z těchto přesvědčivých důvodů:

- a) pokud existuje naléhavá potřeba zamezit závažným nepříznivým důsledkům pro život, svobodu nebo tělesnou nedotknutelnost určité osoby;
- b) pokud vyšetřovací orgány musí nezbytně přijmout okamžitá opatření umožňující zabránit závažnému ohrožení trestního řízení.“

8. Článek 8 odst. 1 směrnice 2013/48 (nadepsaný „Obecné podmínky pro uplatnění dočasných odchylek“) stanoví:

„Jakákoli dočasná odchylka podle čl. 3 odst. 5 nebo 6 [...]:

- a) musí být přiměřená a nepřekračovat rámec nezbytnosti;
- b) musí být důsledně časově omezená;
- c) nesmí být založena výhradně na druhu nebo závažnosti údajného trestného činu, a
- d) nesmí být na újmu celkové spravedlivosti trestního řízení.“

B. Španělské právo

9. Článek 24 odst. 1 a odst. 2 španělské ústavy stanoví následující:

„1. Každý má právo na účinnou soudní ochranu při výkonu svých práv a oprávněných zájmů, přičemž v žádném případě nesmí být znemožněna obhajoba.

2. Každý má také právo na řádný soud předem zřízený zákonem, na obhajobu a na přístup k obhájci, být informován o obvinění, které je proti němu vzneseno, na veřejné projednání věci bez zbytečných průtahů a s veškerými zárukami, na využití důkazních prostředků potřebných na svoji obhajobu, nebýt nucen vypovídat proti sobě, nebýt nucen k doznání viny a na presumpci nevin. [...]“

10. Článek 118 odst. 1 Ley de Enjuiciamiento Criminal (trestní řád) ve znění změn z roku 2015 a v současnosti platný, stanoví, že:

„Každý, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, může vykonávat právo na obhajobu účastí na řízení od okamžiku, kdy je informován o vedení řízení, nebo kdy byl zadržen nebo bylo vůči němu uplatněno jakékoli jiné zajišťovací opatření nebo mu bylo sděleno obvinění, přičemž za tím účelem bude bez zbytečného odkladu poučen o následujících právech:

[...]

- d) právo svobodně si zvolit obhájce, aniž je dotčeno ustanovení čl. 527 odst. 1 písm. a).

[...]“

11. Článek 527 odst. 1 trestního řádu stanoví, že:

„1. V případech podle článku 509 může být zadržená osoba zbavena následujících práv, pokud to odůvodňují okolnosti případu:

- a) zvolit si obhájce, který má její důvěru;

[...]

- d) mít osobně nebo prostřednictvím obhájce přístup k úkonům, ledaže jde o skutečnosti nezbytné k možnosti napadnout zákonnost zadržení.“

III. Skutkové okolnosti, řízení a předběžné otázky

12. Obviněný ve věci v původním řízení (dále jen „obviněný“) byl podroben silniční kontrole provedené policií v Badaloně (Španělsko). Policie na základě podezření, že albánský řidičský průkaz předložený obviněným nebyl pravý, sepsala dne 20. dubna 2018 úřední záznam o obviněném týkající se údajných trestných činů řízení bez řidičského oprávnění a padělání veřejné listiny. Dne 19. května 2018 osvědčil znalecký posudek ohledně předmětného řidičského průkazu, že listina je padělaná.

13. Usnesením ze dne 11. června 2018 Juzgado de Instrucción No 4 de Badalona (vyšetřující soudce č. 4 v Badaloně, Španělsko), u něhož bylo zahájeno trestní řízení proti obviněnému, nařídil výslech obviněného, kterého se měl účastnit obhájce. Obviněnému byl proto obhájce přidělen. Několik pokusů o předvolání obviněného bylo neúspěšných, neboť nebylo známo, kde se zdržuje. Nakonec byl dne 27. září 2018 vydán zatýkácí rozkaz na zadržení a předvedení obviněného k soudu.

14. Dne 16. října 2018 byl faxem doručen přípis obhájkyň, v němž se domáhala umožnění účasti na řízení jménem obviněného a dále požádala, aby jí byla doručována následná procesní opatření. K uvedenému přípisu byla přiložena plná moc obviněného v její prospěch, jakož i souhlas předchozího soudem určeného obhájce s předáním věci. V uvedeném přípise obhájkyň rovněž navrhla zrušení zatýkácího rozkazu s tím, že její klient má v úmyslu dostavit se k soudu dobrovolně.

15. Protože se však obviněný nedostavil na první výzvu soudu a stále je proti němu vydán zatýkácí rozkaz, Juzgado de Instrucción No 4 de Badalona (vyšetřující soudce č. 4 v Badaloně) si klade otázku, zda může být v souladu s článkem 118 trestního řádu pozastaveno právo obviněného na přístup k obhájci do doby, než bude na základě zatýkácího rozkazu zadržen.

16. Jak uvedl předkládající soud – a španělská vláda tuto skutečnost ve svých vyjádřeních nepopírala – relevantní vnitrostátní ustanovení byla vykládána vnitrostátními soudy tak, že právo na přístup k obhájci je podmíněno požadavkem, že se obviněný dostaví osobně. To znamená, že takové právo může být odmítnuto, pokud není obviněný přítomen nebo nelze zjistit místo jeho pobytu. Podle předkládajícího soudu byla tato zásada poprvé stanovena v rozsudku č. 87/1984 Tribunal Constitucional (Ústavní soud, Španělsko) ze dne 27. července 1984⁷ a navzdory změně článku 118 trestního řádu v důsledku provedení směrnice 2013/48 do vnitrostátní právní úpravy zůstává v platnosti doposud. Podle této judikatury je požadavek, aby se obviněný dostavil osobně, rozumný a neměl by významný dopad na právo na obhajobu. V zásadě je přítomnost obviněné osoby požadována vzhledem k tomu, že může být nezbytná pro objasnění skutkových okolností. Kromě toho, nepřítomnost, která přetrvává při skončení vyšetřování, by vedla k maření výkonu spravedlnosti, neboť nemůže proběhnout jednání a nelze vyhlásit rozsudek. Trvalá nepřítomnost by proto vedla k ochromení řízení.

17. Předkládající soud má proto pochybnosti ohledně slučitelnosti uvedených vnitrostátních ustanovení, jak jsou vykládána vnitrostátními soudy, s čl. 3 odst. 2 směrnice 2013/48 a článkem 47 Listiny. Juzgado de Instrucción No 4 de Badalona (vyšetřující soudce č. 4 v Badaloně) se proto rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je třeba článek 47 [Listiny] a zvláště čl. 3 odst. 2 [směrnice 2013/48] vykládat v tom smyslu, že právo na přístup k obhájci může být oprávněně pozastaveno, pokud se podezřelý nebo obviněný nedostaví na první výzvu k soudu a je vydán vnitrostátní, evropský nebo mezinárodní zatýkácí rozkaz, přičemž přístup k obhájci a jeho účast ve věci se pozastaví do doby, než bude podezřelý zadržen a předveden za pomoci veřejné moci před soud?“

18. V projednávané věci předložily písemná vyjádření španělská vláda a Evropská Komise.

⁷ – ES:TC:1984:87.

IV. Analýza

19. Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda směrnice 2013/48 a především její čl. 3 odst. 2, vykládaný s ohledem na článek 47 Listiny, brání vnitrostátnímu ustanovení nebo soudní praxi vykládající uvedené ustanovení, podle nichž jestliže se podezřelý nedostaví na první výzvu k soudu a je vydán vnitrostátní zatýkáací rozkaz, právo na přístup k obhájci může být pozastaveno do doby, než bude podezřelý zadržen a předveden k soudu.

20. Pro zodpovězení této otázky je nezbytné v první řadě určit, zda se směrnice 2013/48 použije na okolnosti, jako jsou okolnosti ve věci v původním řízení (A). Dále bude analyzován rozsah práva na přístup k obhájci (B). Na konec se budu zabývat možnými dočasnými odchylkami obsaženými ve směrnici 2013/48 (C).

21. Než tak učiním, je zapotřebí dvou předběžných objasnění.

22. Zprvce se na otázky, které položí Soudnímu dvoru vnitrostátní soudy, vztahuje domněnka relevance⁸. Třebaže tedy nemusí být ihned zřejmé, proč jsou určité právní otázky nezbytně relevantní s ohledem na všechny skutkové okolnosti věci projednávané vnitrostátním soudem, Soudní dvůr poskytne v dobré víře odpověď na položenou otázku, ledaže je domněnka relevance vyvrácena⁹, k čemuž dochází spíše za výjimečné souhry okolností.

23. Zadruhé budou vnitrostátní právní předpisy a jejich výklad ze strany vnitrostátních soudů přitom považovány za skutkové okolnosti uvedené předkládajícím soudem, které budou případně dále objasněny zúčastněnými stranami. Vnitrostátní pravidlo dotčené v projednávané věci je podle všeho především judikturní koncept. Španělská vláda ve svých vyjádřeních připojuje odkazy na nedávnou judikaturu Tribunal Constitucional (Ústavní soud) týkající se uvedené problematiky¹⁰. I když uvedená vláda zdůrazňuje skutečnost, že tuto linii judikatury chápe tak, že pozastavení přiznání práva na přístup k obhájci není automatické, v zásadě potvrzuje, že takové pozastavení je v skutku možné, ale že představuje nezbytné a přiměřené omezení práva na obhajobu¹¹.

A. K použitelnosti směrnice 2013/48

24. Rozsah směrnice 2013/48 je vymezen v jejím čl. 2 odst. 1 následovně: „Tato směrnice se použije na podezřelé nebo obviněné osoby v trestním řízení od okamžiku, kdy je příslušné orgány členského státu úředním oznámením nebo jiným způsobem uvědomí o tom, že jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu, a to bez ohledu na to, zda jsou zbaveny osobní svobody. [...]“

25. S ohledem na informace obsažené v soudním spise se jeví, že ve věci dotčené v původním řízení jsou splněny všechny podmínky stanovené v uvedeném ustanovení.

26. Zprvce s ohledem na dobu, kdy nastaly skutkové okolnosti věci, a na článek 15 směrnice 2013/48 není pochyb o tom, že směrnice 2013/48 je *ratione temporis* použitelná.

8 – Viz nedávný rozsudek ze dne 24. října 2018, XC a další (C-234/17, EU:C:2018:853, bod 16 a citovaná judikatura).

9 – Viz například usnesení ze dne 5. září 2019, Eli Lilly a Company (C-239/19, nezveřejněno, EU:C:2019:687).

10 – Rozsudky č. 149/1986 ze dne 26. listopadu 1986 (ES:TC:1986:149); č. 198/2003 ze dne 10. listopadu 2003 (ES:TC:2003:198); č. 132/2011 ze dne 18. července 2011 (ES:TC:2011:132); a č. 24/2018 ze dne 5. března 2018 (ES:TC:2018:24).

11 – Nepřímo tedy potvrzuje tvrzení předkládajícího soudu (výše v bodě 16 tohoto stanoviska) v tom smyslu, že přestože byl vnitrostátní trestní řád pozměněn v roce 2015, justiční praxe se zjevně nezměnila.

27. Zadruhé se směrnice 2013/48 použije *ratione personae*. Obviněný je zjevně považován za „podezřelého“ pro účely čl. 2 odst. 1 směrnice 2013/48 před vnitrostátními orgány. Je podezřelý ze spáchání dvou trestných činů a z tohoto důvodu byl předvolán k soudu. Byl proti němu vydán vnitrostátní zatýkácí rozkaz. Zda tento zatýkácí rozkaz byl či nebyl mezitím vykonán, není relevantní: podezřelé a obviněné osoby mají nárok na obhájce, jakmile „jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu, a to bez ohledu na to, zda jsou zbaveny osobní svobody“.

28. Zatřetí jde o použitelnost směrnice 2013/48 *ratione materiae*. Na jedné straně je nesporné, že řízení vedené před předkládajícím soudem má *trestněprávní* povahu. Soudní dvůr taktéž potvrdil, že aby byly směrnice zaručující minimální standardy v trestním řízení¹², jako je směrnice 2013/48, použitelné, není žádný požadavek na existenci *přeshraničního rozměru* v individuální věci projednávané vnitrostátním soudem¹³.

29. Na druhé straně se španělská vláda táže, zda obviněného „příslušné orgány členského státu [...] [uvědomily]“ ve smyslu čl. 2 odst. 1 směrnice 2013/48 o skutečnosti, že je podezřelý ze spáchání určitých trestných činů. Skutečně byl více než jednou oficiálně předvolán k soudu a vyzván k předložení důkazů, a to za účasti obhájce. Vzhledem k tomu, že toto předvolání nebylo údajně úspěšné, neboť nebylo známo, kde se obviněný zdržuje, španělská vláda dospěla k názoru, že obviněný *nebyl* ještě *oficiálně vyrozuměn* o svém postavení podezřelého ze strany příslušných orgánů, a tudíž se ustanovení směrnice 2013/48 neuplatní.

30. Tento argument mě nepřesvědčil.

31. Podle mého názoru se čl. 2 odst. 1 směrnice 2013/48 zaměřuje na *povahu* informace, a nikoliv na *způsob sdělení* této informace. Podstatné je, jak je vyžadováno vnitrostátní právní úpravou, že příslušné orgány vskutku vydaly úřední rozhodnutí nebo provedly jiný procesní úkon, jehož adresátem byla dotčená osoba, a to za účelem informovat ji o tom, že je považována za podezřelou nebo obviněnou. Naproti tomu uvedené ustanovení nevyžaduje, aby byla předmětná informace sdělena určitým konkrétním způsobem. Výslovně stanoví, že o takovém rozhodnutí, jakmile je vydáno příslušnými orgány, může být dotčená osoba uvědoměna „úředním oznámením“ nebo také „jiným způsobem“.

32. Předpokládám tedy, že čl. 2 odst. 1 usiluje o dosažení rovnováhy mezi právem jednotlivců na obhajobu na jedné straně a potřebou chránit integritu a účinnost vyšetřování trestné činnosti na druhé straně. ^z tohoto důvodu uvedené ustanovení nevyžaduje na členských státech, aby zaručily právo na přístup k obhájci *před tím*, než se příslušné orgány rozhodnou provést formální úkon spočívající v informování podezřelé nebo obviněné osoby o jejím postavení, přestože zde již probíhá vyšetřování týkající se této osoby. Informace získaná podezřelou nebo obviněnou osobou například v důsledku úniku informací nebo neoficiální cestou, která se týká trestního vyšetřování vedeného proti ní, a to před tím, než je o tomto vyšetřování oficiálně informována ze strany příslušných orgánů, tudíž nesplňuje podmínku stanovenou v čl. 2 odst. 1 směrnice 2013/48.

33. Jakmile však již orgány postupovaly formálně s cílem informovat dotčenou osobu o skutečnosti, že je považována za podezřelou nebo obviněnou, způsob, jakým je tato osoba uvědoměna o této skutečnosti, má jen omezený význam z hlediska toho, zda objektivně získala postavení podle směrnice či nikoliv. Nerozumím například tomu, proč by měl být podezřelý, který se dozví o svém postavení z médií, televize nebo internetu, poté, co zaznamenal oficiální prohlášení učiněné ze strany příslušných orgánů nebo na něj byl upozorněn a byl jakýmkoliv z těchto médií nahlášen nebo zachycen, zbaven svého práva na přístup k obhájci, a to i když mu žádná formální oznámení nebyla úspěšně osobně sdělena příslušnými orgány. Existuje celá řada okolností, za nichž se adresát

12 – Soudní dvůr nedávno potvrdil tuto skutečnost s ohledem na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení (Úř. věst. 2012, L 142, s. 1) (viz rozsudek ze dne 13. června 2019, Moro, C-646/17, EU:C:2019:489, body 29 až 37), jejíž relevantní ustanovení mají v zásadě totéž znění, jako odpovídající ustanovení směrnice 2013/48.

13 – Pro přehled dotčených nástrojů viz mé stanovisko ve věci Moro (C-646/17, EU:C:2019:95, body 27 až 54).

oficiálního oznámení nemusí o tomto oznámení dozvědět. Část z těchto okolností dokonce nemusí souviset se snahou podezřelého vyhnout se oficiálnímu doručení oznámení a řízení. Ve všech těchto případech příslušné orgány jasně vyjádřily svůj záměr považovat dotčenou osobu za podezřelou nebo obviněnou, o čemž byla dotčená osoba uvědoměna jiným způsobem než v rámci oficiálního oznámení.

34. Dovolím si s ohledem na výše uvedené zdůraznit, že tento výklad okamžiku, od kterého se začne směrnice 2013/48 uplatňovat, žádným způsobem neodůvodňuje nebo nepřikazuje nerespektování použitelných vnitrostátních trestních procesních pravidel o doručování v trestním řízení, především těch, která se vztahují na povinné doručování písemností. S ohledem na možnou rozmanitost vnitrostátních pravidel trestního řízení v tomto ohledu je však pouze přirozené, že si zastřešující unijní nástroj zvolí jako svůj výchozí bod skutkovou situaci (kdy se osoba skutečně dozví o svém novém postavení), a nikoliv splnění formálního požadavku podle vnitrostátního práva.

35. Takový výklad čl. 2 odst. 1 směrnice 2013/48 se jeví být rovněž v souladu s judikaturou ESLP, podle níž právo na přístup k obhájci nezávisí na oficiálním oznámení ze strany orgánů, ale musí být zaručeno již od okamžiku, kdy je postavení osoby významně dotčeno¹⁴.

36. V projednávané věci je nesporné, že i) obviněný se stal podezřelým v trestním vyšetřování, ii) příslušné orgány učinily několik pokusů informovat jej o řízení a iii) přípis od obhájkyne obviněného byl obdržen uvedenými orgány po vydání formálního předvolání.

37. Zdálo by se tedy, že obviněný se *de facto* skutečně dozvěděl o trestním vyšetřování jinak než prostřednictvím oficiálního oznámení. Taková situace proto podle čl. 2 odst. 1 spadá do oblasti působnosti směrnice 2013/48.

B. Rozsah práva na přístup k obhájci

38. Další otázka, kterou je třeba se zabývat, je to, zda je v souladu s článkem 3 směrnice 2013/48 vnitrostátní ustanovení nebo soudní praxe, které dovolují vnitrostátním orgánům, pokud se podezřelý nedostaví na výzvu k soudu a je vydán vnitrostátní zatýkácí rozkaz, pozastavit právo na přístup k obhájci do doby, než bude podezřelý zadržen.

39. Článek 3 odst. 1 směrnice 2013/48 stanoví základní zásadu, že podezřelé a obviněné osoby „[mají] právo na přístup k obhájci *dostatečně včas* a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby *prakticky a účinně* uplatňovat svá práva na obhajobu“¹⁵.

40. Tato zásada je vymezena, pokud jde o *okamžik* v řízení, od něhož musí být právo přiznáno, v čl. 3 odst. 2 směrnice 2013/48. Podle tohoto ustanovení musí být právo na přístup k obhájci přiznáno „bez zbytečného prodlení“¹⁶. Dále upřesňuje, že v každém případě by měl být přiznán přístup k obhájci od toho z výčtu čtyř zvláštních okamžiků, který nastane dříve.

41. Z hlediska toho, co je důležité v projednávané věci, postačí uvést, že podle písmene a) uvedeného výčtu musí mít podezřelé nebo obviněné osoby právo na přístup k obhájci „před jejich výsledkem ze strany policejního nebo jiného orgánu činného v trestním řízení či justičního orgánu“. Kromě toho, podle písmene d) uvedeného výčtu musí být toto právo přiznáno, pokud byly tyto osoby „předvolány k soudu s příslušností v trestních věcech, v přiměřené lhůtě před tím, než se k tomuto soudu dostaví“.

14 – Viz zejména rozsudky ESLP ze dne 19. února 2009, Shabelnik v. Ukrajina, CE:ECHR:2009:0219JUD001640403, bod 57, a ze dne 18. února 2010, Zaichenko v. Rusko, CE:ECHR:2010:0218JUD003966002, bod 42.

15 – Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

16 – Tento výraz je uveden také v bodě 19 odůvodnění směrnice 2013/48.

42. Zdá se mi, že věc, jako je věc dotčená v projednávané věci, spadá přímo pod situaci uvedenou v písmeně d) a možná *rovněž* i pod situaci uvedenou v písmeně a). Obviněný byl totiž předvolán k předkládajícímu soudu – rozumím-li použitelnému vnitrostátnímu právu dobře – za tím účelem, aby si vyslechl obvinění vznesená proti němu anebo aby byl příslušnými orgány vyslechnut. Právě skutečnost, že se obviněný nedostavil k soudu, ačkoliv byl předvolán, vedla předkládající soud k úvaze, zda je předmětné vnitrostátní ustanovení nebo soudní praxe v souladu s unijním právem.

43. Je pravda, jak zdůrazňuje španělská vláda, že přesný obsah práva na přístup k obhájci není ve směrnici 2013/48 vymezen vyčerpávajícím způsobem a je do značné míry upraven vnitrostátním právem. Konkrétně čl. 3 odst. 3 směrnice vyžaduje pouze to, aby bylo obhájcem umožněno účastnit se řady procesních úkonů, z nichž podle uvedené vlády nebyl ve věci obviněného proveden ani jeden.

44. Pokud však jde o skutkové okolnosti projednávané věci, neshledávám, jak by předvolání k soudu za účelem výsledku a později zatýkácí rozkaz nemohly spadat od samotného okamžiku, kdy byly vydány, pod čl. 3 odst. 3 písm. b), podle něhož „členské státy zajistí, aby podezřelé nebo obviněné osoby měly právo, aby byl přítomen jejich obhájce a mohl se aktivně účastnit výsledku“. Samotným účelem obou opatření je vyslechnout dotčenou osobu.

45. Je zajisté pravda, že tento konkrétní procesní úkon spočívající ve výsledku před soudem nebyl proveden do doby, než podal předkládající soud žádost o rozhodnutí o předběžné otázce v projednávané věci. Zdá se však také, že podle vnitrostátní soudní praxe je možné nedovolit obhájci, kterého si zvolila podezřelá nebo obviněná osoba, aby se dostavil jménem této osoby k soudu za účelem provedení výsledku¹⁷.

46. Pokud jde o strukturální otázku vznesenou španělskou vládou, je nepravděpodobné, že by výčet obsažený v čl. 3 odst. 3 směrnice 2013/48 zachycoval konečným a vyčerpávajícím způsobem všechny prvky pojmu „právo na přístup k obhájci“. Jak je uvedeno v bodech odůvodnění směrnice 2013/48, podezřelé a obviněné osoby musí mít v zásadě možnost „obdržet *celou řadu služeb*, které specificky souvisí s právní pomocí“ (bod 12 odůvodnění) a „svobodně kontaktovat a konzultovat obhájce a *nechat si od něho poskytnout pomoc*“ (bod 27 odůvodnění). A naopak, jejich obhájci by „měl[i] mít možnost zajistit *bez omezení základní náležitosti obhajoby*“ (bod 12 odůvodnění)¹⁸. Tyto podmínky jasně odrážejí to, co je stanoveno ve druhém odstavci článku 47 Listiny, podle něhož „každému musí být umožněno *poradit se, být obhajován a být zastupován*“¹⁹.

47. V této souvislosti čl. 3 odst. 3 písm. a) až c) směrnice působí spíše jako pouhé příklady toho, co rozhodně spadá pod právo na přístup k obhájci než jako konečný výčet.

48. Kromě toho, výklad směrnice 2013/48 předložený španělskou vládou by byl v rozporu s judikaturou ESLP. Uvedený soud konstantně uvádí, že skutečnost, že se obviněný nedostaví k soudu, ačkoliv byl řádně předvolán, nemůže ani při absenci omluvy odůvodnit skutečnost, že by byl zbaven svého práva na obhajobu prováděnou obhájcem²⁰. Takový výklad by byl proto nejen v rozporu

17 – Musím připustit, že toto je další matoucí aspekt projednávané věci, konkrétně proč soudce, který má obavy o hospodárnost a rychlost řízení, nemůže jednoduše schválit změnu právního zástupce, jakmile se předvolaná osoba dostaví k soudu za účasti jiného advokáta, kterého si zvolila. V této souvislosti je třeba v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP brát na zřetel, že každý, kdo je obviněn, musí mít právo obhajovat se „za pomoci obhájce podle vlastního výběru“. Lze však také tvrdit, že obecně existují procesní úkony, které by mohl obhájce učinit jménem svého klienta i před tím, než se klient dostaví k výsledku osobně (jako je nahlížení do spisu, komunikace a konzultace s klientem nebo účast na jakýchkoliv jiných procesních úkonech, které mohou být v uvedené fázi provedeny).

18 – Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

19 – Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

20 – V tomto smyslu viz rozsudky ESLP ze dne 22. září 1994, Pelladoah v. Nizozemsko, CE:ECHR:1994:0922JUD001673790, bod 40, a ze dne 21. ledna 1999, Van Geysseghem v. Belgie, CE:ECHR:1999:0121JUD002610395, bod 34.

s obecnou minimální zárukou stanovenou v čl. 52 odst. 3 Listiny, ale byl by také v rozporu s vůlí unijního normotvůrce, jak je konkrétně vyjádřena dotčeným právním nástrojem. Podle bodu 12 svého odůvodnění směrnice 2013/48 „vychází z článků 3, 5, 6 a 8 EÚLP, jak jsou vykládány [ESLP], který ve své judikatuře průběžně stanovuje standardy týkající se práva na přístup k obhájci“.

49. Podle čl. 3 odst. 2 a odst. 3 směrnice 2013/48 proto podezřelý v situaci, jako je situace dotčená ve věci v původním řízení, musí v zásadě požívat právo na přístup k obhájci. S ohledem na výše uvedené zbývá posoudit, zda směrnice 2013/48 dovoluje členským státům, aby se odchýlily od těchto záruk za okolností, jako jsou okolnosti dotčené ve věci v původním řízení.

C. Dočasné odchylky

50. Článek 3 odst. 5 a odst. 6 směrnice 2013/48 stanoví tři skupiny okolností, za nichž se mohou členské státy *dočasně* odchýlit od zásad uvedených výše.

51. Jedná se o úplný výčet. Členské státy nemohou stanovit ve svých vnitrostátních právních předpisech jiné odchylky než ty, které jsou stanoveny ve směrnici 2013/48. Pokud by členské státy mohly přidat další odchylky, právo na přístup k obhájci zakotvené v článku 3 by mohlo zůstat do značné míry jen „na papíře“. V rozsahu, v jakém směrnice v tomto ohledu nestanoví žádná kritéria, zásady nebo omezení, by členské státy skutečně měly neomezený prostor pro uvážení, pokud jde o omezení rozsahu působnosti a dosahu článku 3. Pokud by tudíž směrnice 2013/48 nedosáhla zdaleka ani *minimální* harmonizace²¹, hrozilo by, že povede pouze ke *zdánlivé* harmonizaci²².

52. Podle všeho se v projednávané věci neuplatní ani jedna ze tří odchylek.

53. Zaprvé není žádných pochyb o tom, že se obviněný nenachází v situacích uvedených v čl. 3 odst. 5 nebo v čl. 3 odst. 6 písm. a) směrnice 2013/48. Prvně uvedená odchylka se týká případů, v nichž „zeměpisná vzdálenost podezřelé nebo obviněné osoby neumožňuje zajistit právo na přístup k obhájci bez zbytečného prodloužení po zbavení osobní svobody“, zatímco druhá odchylka se použije, pokud „existuje naléhavá potřeba zamezit závažným nepříznivým důsledkům pro život, svobodu nebo tělesnou nedotknutelnost určité osoby“.

54. Stejně tak je velmi nepravděpodobné, že okolnosti projednávané věci odpovídají okolnostem uvedeným v čl. 3 odst. 6 písm. b) směrnice 2013/48, který se týká situací, v nichž „výšetřovací orgány musí nezbytně přijmout okamžitá opatření umožňující zabránit závažnému ohrožení trestního řízení“.

55. Především neshledávám, proč by opatření orgánů ve věci, jako je věc obviněného, mělo být natolik naléhavé, že by nemohlo být za žádných okolností odloženo („okamžitá opatření [...] [je nezbytné]“). Zejména však není jasné, jak by zbavení podezřelých jejich práva na přístup k obhájci, jestliže se nedostaví na předvolání, mohlo přispět k zabránění „závažnému ohrožení trestního řízení“.

56. Přestože směrnice 2013/48 nedefinuje pojem „závažné ohrožení“ řízení, uvádí několik příkladů v bodě 32 odůvodnění, kde odkazuje na „zničení nebo pozměnění nejdůležitějších důkazů“ a „ovlivňování svědků“. S ohledem na tyto příklady by měl být čl. 3 odst. 6 písm. b) uvedená směrnice vykládán tak, že vyžaduje existenci věrohodného nebezpečí, že bez naléhavého opatření by řízení bylo

21 – Viz bod 8 odůvodnění a článek 1 směrnice 2013/48.

22 – Úplnost výčtu je potvrzena také legislativní historií směrnice (pro přehled viz Cras, S., „The Directive on the Right of Access to a Lawyer in Criminal Proceedings and in European Arrest Warrant Proceedings“, *Eucrim*, vydání 1, 2014, s. 40 až 41) a uvedena v právní nauce [viz například Flore, D., *Droit Pénal Européen*, 2. vyd., Larcier, Brussels, 2014, s. 404; Klip, A., *European Criminal Law – An Integrative Approach*, 3. vyd., Intersentia, Cambridge, 2016, s. 263, a Covolo, V., „Judicial protection of the right to access a lawyer in the Member States“, in Allegrezza, S., Covolo, V. (eds), *Effective Defence Rights in Criminal Proceedings*, Wolters Kluwer/CEDAM, Milan, 2018, s. 487 až 493].

nenapravitelně a významně ohroženo. Nicméně pouhé průtahy v řízení samy o sobě takové nebezpečí nezbytně neskytají. Podle mého názoru proto pouhou skutečnost, že řízení je zdržováno a protahováno do doby, než se podezřelý dostaví k soudu (dobrovolně nebo v důsledku zadržení na základě zatýkacího rozkazu), nelze pokládat za „závažné ohrožení“ ve smyslu uvedeného ustanovení.

57. Samozřejmě nepodceňuji důležitost hospodárního vedení trestního řízení, zabraňování neodůvodněným průtahům a skončení tohoto řízení v přiměřené lhůtě. Tato zásada se však uplatní ve všech trestních řízeních a podle mého názoru zde neexistuje žádná skutečnost, která by odůvodňovala *konkrétní* naléhavost v řízení, jako je původní řízení vedené před předkládajícím soudem. Článek 3 odst. 6 písm. b) směrnice 2013/48 nelze vykládat tak, že dovoluje pozastavit zaručení práva na přístup k obhájci vždy, když podezřelá nebo obviněná osoba brání rychlému průběhu řízení. To by značně rozšířilo rozsah odchylky takovým způsobem, který je v rozporu se zněním i cílem uvedeného ustanovení.

58. „Závažné ohrožení“ nelze spatřovat ani ve skutečnosti, jak to tvrdí španělská vláda, že přítomnost podezřelého u předkládajícího soudu může být nezbytná pro objasnění skutkových okolností. Je třeba připomenout, že podezřelá nebo obviněná osoba *požívá práva nevypovídat* a nevypovídat ve svůj vlastní neprospěch²³. Orgány členských států *mají dále povinnost* zajistit, aby byly podezřelé a obviněné osoby v situaci, jako je situace obviněného, neprodleně *poučeny* o svém právu nevypovídat²⁴.

59. S ohledem na shora uvedené skutečnosti mě poněkud mate klíčový argument španělské vlády. Na jedné straně uvedená vláda tvrdí, že pozastavení přístupu k obhájci je nezbytné pro řádný a rychlý průběh trestního řízení, protože může být zásadní získat vyjádření dotčených osob anebo případně dosáhnout objasnění skutkových okolností. Na druhé straně, i když je osoba donucena se dostavit, není povinna vypovídat a příslušné orgány ji musí o tomto jejím právu poučit, a to i v nepřítomnosti jejího obhájce.

60. V tomto bodě uvedený cíl takové vnitrostátní soudní praxe přestává připomínat cokoliv zásadního pro (běžné) vedení (běžného) trestního řízení. Zjednodušeně řečeno, začíná to mnohem více vypadat jako „vyjednávací nástroj“ pro vynucení dostavení se k soudu nebo „odměnu“ pro spolupracující podezřelý.

61. Podle mého názoru by taková logika nebyla v souladu nejen s ustanoveními směrnice analyzovanými výše, ale ani s právy zakotvenými v člancích 47 a 48 Listiny (právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces, presumpce nevinny a právo na obhajobu)²⁵. Rozhodně nepopírám obecnou váhu morální zásady „žádné koláčky pro padouchy“. Jedná se spíše o to, že poskytnutí konkrétní výhody dotčené v projednávané věci je z důvodu jasného znění čl. 3 odst. 2 směrnice a výše uvedených práv v Listině nepopíratelné.

23 – Viz bod 32 odůvodnění směrnice 2013/48. Viz také článek 7 směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem (Úř. věst. 2016, L 65, s. 1).

24 – Viz článek 3 odst. 1 směrnice 2012/13.

25 – V této souvislosti je třeba poukázat na to, že podle bodu 12 odůvodnění směrnice 2013/48 tato „podporuje uplatňování Listiny, zejména jejích článků 4, 6, 7, 47 a 48“. V tomto ohledu viz rozsudek ze dne 19. září 2019, *Rayonna prokuratura Lom* (C-467/18, EU:C:2019:765, bod 37).

62. Kromě toho zdůrazňuji, že odchylky stanovené ve směrnici 2013/48 musí být vykládány restriktivně. Tato zásada je podepřena v bodě 38 odůvodnění, podle něhož by členské státy měly dočasné odchylky využívat „pouze v omezené míře“. Zcela jasně to rovněž vyplývá ze znění čl. 3 odst. 5 a odst. 6, podle nichž lze tyto odchylky uplatnit pouze „ve výjimečných případech“²⁶. Mám silné pochybnosti o tom, že může být skutečnost, že se podezřelý nedostavil k soudu, přestože byl předvolán, považována za „výjimečný případ“.

63. Kromě toho čl. 8 odst. 1 směrnice 2013/48 vyžaduje, že dočasná odchylka mimo jiné „musí být přiměřená a nepřekračovat rámec nezbytnosti“, „musí být důsledně časově omezená“ a „nesmí být na újmu celkové spravedlivosti trestního řízení“²⁷. I pokud by opatření, jako je opatření ve věci v původním řízení, bylo považováno za přípustné podle čl. 3 odst. 6 písm. b) směrnice 2013/48, což není, je obtížné si představit, jak by mohlo splňovat všechna tři kritéria.

64. S ohledem na výše uvedené není žádná z dočasných odchylek stanovených ve směrnici 2013/48 uplatnitelná v situaci, jako je situace dotčená ve věci v původním řízení. Skutečnost, jak zdůrazňuje španělská vláda, že se dotčená odchylka neuplatní automaticky, ale pouze případ od případu, nemění nic na skutečnosti, že tato odchylka na první pohled neodpovídá žádné z odchylek obsažených ve směrnici 2013/48. Přestože nelze vyloučit, že některé konkrétní případy, ve kterých se použije dotčené vnitrostátní ustanovení nebo soudní praxe na zvláště závažné a naléhavé případy, by mohly splnit podmínky v čl. 3 odst. 6 písm. b) směrnice 2013/48, skutečností zůstává, že jejich obzvláště široký rozsah působnosti, jak byl prokázán v projednávané věci, nemůže být v souladu s literou a duchem směrnice 2013/48.

65. S ohledem na výše uvedené jsem toho názoru, že podle směrnice 2013/48 nemůže být právo na přístup k obhájci pozastaveno do doby, než bude podezřelý zadržen a předveden před soud, a to z důvodu, že se podezřelý nedostavil na výzvu soudu.

V. Závěry

66. Navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na předběžnou otázku položenou Juzgado de Instrucción No 4 de Badalona (vyšetřující soudce č. 4 v Badaloně, Španělsko) následovně:

- Článek 3 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, vykládaný s ohledem na články 47 a 48 Listiny základních práv Evropské unie, brání vnitrostátnímu ustanovení nebo soudní praxi, podle nichž v případě, že se podezřelý nedostaví na první výzvu soudu a byl vydán vnitrostátní zatýkací rozkaz, může být právo na přístup k obhájci pozastaveno do doby, než bude podezřelý zadržen a dostaví se k soudu.

26 – Toto kritérium lze rovněž nalézt v judikatuře ESLP. Podle ustálené judikatury tohoto soudu může být právo na přístup k obhájci omezeno pouze ze „závažných důvodů“. Viz například rozsudek ESLP ze dne 27. listopadu 2008, *Salduz v. Turecko* (CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, bod 55). V nedávné době ESLP objasnil, že „kritérium závažných důvodů je přísným kritériem: s ohledem na zásadní povahu a význam včasného přístupu k právnímu poradenství [...] je omezení přístupu k právnímu poradenství přípustné pouze za *výjimečných okolností* [...]“. Viz rozsudek ESLP ze dne 13. září 2016, *Ibrahim a další v. Spojené království* (CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, bod 258). Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

27 – Viz také bod 38 odůvodnění směrnice 2013/48.